

התפשטות נגיף הקורונה והמשמעויות של תקנות שעת החירום על זכויות האדם בישראל

מערך שיעור בנושא: משבר הקורונה והפגיעה בזכויות אזרחיות

מתאים לכיתות חטיבת הביניים ותיכון

כתבה: שרון פרליון, מורה בבית הספר הניסויי ארגנטינה, ירושלים ואקטיביסטית ז"א

משבר הקורונה בישראל הביא לגזירות שונות על האזרחים וביניהן חובת בידוד לתקופה של שבועיים על כל ישראלי ששב מחו"ל, תוך הטלת ענישה פלילית על מפרי הבידוד. מה מחיר ההחלטות מבחינת האזרחים? איך מאזנים בין ההגבלות שנעשות לטובת שמירה על בריאות הציבור ובין הפגיעה בזכויות אדם? אלה הנושאים בהם נדון בעבודה זו.

[האזינו לסרטון כאן](#) ולאחר מכן קראו את הטקסט שלפניכם:

התפרצות נגיף הקורונה בישראל חייבה את הרשויות להעביר לציבור הנחיות שנועדו לעצור את התפשטותו המהירה של הנגיף בישראל. תסמיני ההידבקות הם בין היתר שיעול, קשיי נשימה וחום גבוה. לאור ההתפשטות העולמית של הנגיף הונחו כל השבים מחו"ל לישראל לשהות בבידוד בביתם למשך 14 יום. נוסף על כך, לפי הנחיות משרד הבריאות, כל אדם שסובל מתסמיני שפעת ויש חשש לגביו שנדבק בנגיף, נדרש לחובת בידוד בביתו לתקופה של 14 יום לכל הפחות וזאת גם אם לא שב מחו"ל.

הפרת חובת בידוד הוגדרה בתקנות שעת החירום כעבירה פלילית: יציאה מבידוד עבור מי שחשוד כחולה בנגיף הקורונה או נשא של המחלה, היא בגדר עבירה פלילית שהעונש בגינה הינו שישה חודשי מאסר או קנס לפי סעיף 61 (א) לחוק העונשין, צו בריאות העם.

באתר משרד הבריאות אף מופיע טופס דיווח אלקטרוני שמאפשר לכלל האזרחים לדווח על מפרי בידוד ביתי. אדם שנמצא מחוץ לביתו בזמן שהיה צריך לשהות בבידוד, ייכנס להליכים של חקירה פלילית לצורך בחינה האם היציאה מהבידוד נעשתה ברשלנות או בכוונה תחילה. מספר מפרי בידוד כבר נחקרו במשטרה וחולה אחד אף נחקר על ניסיון להדביק פקח של משרד הבריאות.

כיצד ההנחיה לבידוד ביתי פוגעת בזכויות היסוד של האזרח בישראל? החלטת המדינה לחייב כל ישראלי שחזר לארץ מכל מדינה בחו"ל להיכנס לבידוד לתקופה של שבועיים תוך הטלת ענישה פלילית על מפרי הבידוד, מלווה בפגיעה ממשית בזכויות האזרח לחירות, לחופש תנועה ולחופש עיסוק. עם זאת, ברור לכל כי במקרה של התפרצות מחלה אין מנוס מנקיטת צעדים דרסטיים לצורך בלימת ההתפשטות וזאת גם במחיר של פגיעה מסוימת בזכויות יסוד אחרות. האתגר העיקרי כיום הוא להילחם ביעילות במה שמסתמן כמגיפה עולמית בעלת השלכות מרחיקות לכת עבור החברה כולה. עם זאת, חשוב לעשות זאת תוך שמירה על זכויות האזרחים ושמירה על מידתיות הפגיעה ככל האפשר.

פגיעה בזכותו של האזרח לפרטיות: מישור נוסף של פגיעה בזכויות אדם במסגרת המאבק בהתפשטות נגיף הקורונה היא הפגיעה בפרטיות אזרחי המדינה. לפי חוק יסוד כבוד האדם

וחירותו כל אדם זכאי לפרטיות. לפי החוק אסור לצותת לאדם, לעקוב אחריו ולהיכנס לביתו שלא בהסכמתו.

עם זאת, במסגרת מאבקי המדינה בהתפשטות נגיף הקורונה נעשית פגיעה בפרטיותם של החולים ושל אזרחים שחשודים בהידבקות בנגיף. באמצעות נציגים מטעמה, המדינה יכולה לדפוק על דלתות של בתי מבודדים, בודקת כי הם אכן שוהים בבידוד ודורשת מהם לעבור בדיקות רפואיות במקרה הצורך.

שימוש בכלים דיגיטליים ואמצעים טכנולוגיים לצורך מעקב אחרי חולים בקורונה: הודעת ראש הממשלה על שימוש בכלים דיגיטליים ואמצעים טכנולוגיים כמו איכון סלולרי לצורך מעקב אחר חולים בקורונה, עוררה התנגדות ציבורית מאחר והיא נחשבת לקיצונית, מרחיקת לכת ופוגענית מאוד בכל הקשור לזכותו של האזרח לפרטיות.

לסיכום, ניתן לומר כי הצעדים החריפים שהמדינה נוקטת כדי לעצור את התפשטות המחלה נועדו לתכלית ראויה ומוצדקת של שמירה על בריאות הציבור ובטחונו ולכן הם מצדיקים פגיעה בזכויות אזרחיות. יחד עם זאת חשוב להבהיר כי כמו בשעת חירום ביטחונית, גם בעת הזו של מצב חירום רפואי, המאבק בהתפשטות הקורונה צריך להיעשות תוך צמצום הפגיעה בזכויות היסוד של האזרח בישראל ככל האפשר.

ענו על השאלות הבאות:

****ניתן לעשות את העבודה בזוגות או בקבוצות קטנות כמו גם להתייעץ עם בני המשפחה****

1. זכויות האדם הן זכויות בסיסיות המגיעות לכל אדם באשר הוא אדם. האדם נולד איתן ולכן מוקנות לכל אדם ללא קשר לתכונותיו או השתייכותו לקבוצה מסוימת. זכויות אילו אינן מוענקות על ידי השלטון לכן השלטון אינו ראשי לקחת אותן או לפגוע בהן ללא הצדקה. בנוסף, מוטל על המדינה החובה להימנע מפגיעה בזכויות אלה ולפעול להגן עליהן. (ישראל עיגנה בחוקי יסוד את חוק יסוד כבוד האדם וחירותו ואת חוק יסוד חופש העיסוק, מצורפים בסוף המסמך).

את זכויות האדם נהוג לחלק לשלוש קטגוריות: זכויות "טבעיות" או בסיסיות, זכויות אזרחיות ופוליטיות וזכויות חברתיות וכלכליות. (לרשימת הסעיפים המלאה מתוך ההכרזה בדבר זכויות האדם שהקבלה בעצרת האו"ם ב 10.12.1948 [כאן](#))

זכויות האדם ה"טבעיות" כוללות את הזכות לחיים, הזכות לחירות, הזכות לשוויון, הזכות לכבוד, הזכות לקניין, הזכות להליך הוגן ועוד.

אילו זכויות אדם בסיסיות "טבעיות" נפגעו בעקבות תקנות שעת החירום לבלימת מגפת הקורונה? האם לדעתך מוצדק להפר זכויות אזרח בסיסיות אלו? פרטו והסבירו.

2. יש הטוענים כי הפרת הזכויות של האזרחים בעקבות פרוץ הקורונה הינה חמורה ומהווה תקדים לפגיעה נוספת בזכויות האזרח. הקשיבו לדבריו של פרופ' יובל נח הררי בתוכנית "עובדה": [כאן](#)

מהי טענתו העיקרית של פרופסור נח הררי בהקשר של הפרת זכויות אזרח? מהן הסכנות בהפרת זכויות אזרח אלו? בתשובתכם, ניתן להיעזר במאמרי העמדה המצורפים מטה.

מומחים להגנת הפרטיות זועמים: "רוב אזרחי ישראל עלולים להיות תחת מעקב"

מאמר עמדה: עומר כבירד

מומחי הפרטיות והמשפט המובילים בישראל תוקפים את החלטת הממשלה לאשר לשב"כ לרגל באמצעים טכנולוגיים אחרי אזרחים ישראלים. "רוב תושבי ישראל עלולים להיות תחת מעקב", הם מזהירים. "זה הצעד הכי מרחיק לכת שננקט אי פעם כלפי אזרחי המדינה".

השב"כ יוכל "לקבל, לאסוף ולעבד מידע טכנולוגי" על 14 שלפני. ההחלטה היחידה שנקבעה היא "תוכן שיחה" - כלומר, בעיקרון, כל מידע אחר שהשב"כ יכול לאסוף על המכשיר, החל ממיקום ועד אנשים שאתם דיברו או התכתבו המנוי. במקביל המשטרה תוכל לבקש מחברות הסולר מידע על מיקום מנויים, מבלי צורך לקבל צו שופט.

"ממשלת מעבר שזה שנה אינה מצליחה לקבל את אמון העם, נקטה הלילה בצעד הכי מרחיק לכת שננקט אי פעם כלפי אזרחי המדינה", תקף עו"ד חיים רביה, ראש קבוצת האינטרנט והסייבר במשרד פרל כהן צדק לצר ברץ. "הממשלה עשתה זאת תוך עקיפת הכנסת שנמנעה מאישור הצעדים הללו, בברכת הייעוץ המשפטי לממשלה אך בלא לערב את הרשות שהיא עצמה הקימה להגנה על פרטיות האזרחים. הממשלה נקטה צעדים אלה בחסות החרדה שמעוררת הקורונה, בלא קיום תהליך ציבורי סדור אפילו אם היה נדרש להיערך בזריזות, ובלא פרסום טיוטת תקנות להתייחסות ובלא בחינה שיטתית של חלופות שפגיעתן בפרטיות נמוכה משמעותית".

[ד"ר תהילה שוורץ אלטשורלר](#), ראש התכנית לרפורמות במדיה ודמוקרטיה בעידן המידע

ד"ר שוורץ אלטשורלר סיכמה בברור את הסמכויות החדשות. "מצד אחד, משטרת ישראל קיבלה סמכויות נרחבות לאתר נתוני מיקום סלולריים, בלי פיקוח של בית משפט, של מי שהוא

חולה או מי שהוא בבידוד ולנהל אחריו מעקב. זאת, ללא מנגנוני פיקוח ובקרה מספקים כרגע", היא אמרה ל"כלכליסט". "מצד שני, השב"כ קיבל סמכויות נרחבות לאתר נתוני מיקום; ייתכן שגם היסטוריה של התכתבויות ושיחות טלפון שלנו (רק למי התקשרנו, ללא תוכן השיחה) – באופן מאוד מאוד רחב. מדובר בעצם בנתונים של רוב אזרחי המדינה."

לדבריה, מתן סמכויות אלו לשב"כ בעייתי במיוחד: "השב"כ הוא גוף חשאי, כפוף ישירות לראש הממשלה, לא כפוף לחוק חופש המידע ולעקרונות של שקיפות (ההיפך). השב"כ קיבל בחוק סמכויות מאד קיצוניות ופוגעניות כדי לשמור על בטחון המדינה ולהגן מפני טרור. השימוש בשב"כ כעת הוא למטרה אחרת, ויכול לגרור שימושים נוספים כאלה בעתיד. הדרך שבה הועברו התקנות, תוך עקיפה בוטה של הכנסת וניצול העובדה שהיא לא מתפקדת כדי לפקח על השב"כ, היא דרך רעה מאוד. לא קיים בתקנות שום מנגנון לפיקוח מתמשך או אפילו בדיעבד על ההסדרים המאד קיצוניים שנקבעו כאן. השימוש באמצעים טכנולוגיים שפוגעים בפרטיות הוא לגיטימי לגמרי במצב חירום כמו שלנו. אבל, יש כאן השתוללות מוגזמת מבחינת הבחירה באמצעים. גם במצב של מלחמה לא עושים הכל. אנחנו מתגאים באיזונים ובבלמים של השיטה שלנו וחבל שכעת הם נעלמים".

[עו"ד אבנר פינצ'וק](#). מנהל היחידה לזכויות אזרחיות ופוליטיות וראש תחום פרטיות ומידע, האגודה לזכויות האזרח.

עו"ד פינצ'וק אמר ל"כלכליסט" שאישור התקנות הוא דוגמה קלאסית לזליגת שימושים. "זה שימוש שעוררייתי במערכת מעקב משוכללת של השב"כ שלא למטרה לשמה נוצרה", הוא הסביר. "זו מערכת שנועדה לביטחון לאומי ומלחמה בטרור. מקימים מערכת מעקב נטולת מעורבות שיפוטית למטרה מסוימת, ועכשיו היא מורחבת למטרות אחרות. מכאן קצרה הדרך להמשך התדרדרות במדרון החלקלק גם כאשר תסתיים הקורונה. כמו חוק טבע זה תמיד קורה בסופו של דבר."

[פרופסור קרין נהון](#), המרכז הבינתחומי הרצליה ונשיאת איגוד האינטרנט

פרופ' קרין נהון הפנתה את תשומת הלב לעובדה שהאמצעים שאושרו מקיפים בהרבה מהצהרות מוקדמות שלפיהן השב"כ ישתמש רק באיכון סלולרי ל-14 יום אחורה. "מדובר באמצעים טכנולוגיים נרחבים הרבה יותר מאיכון (למשל מידע עם מי דיברתם בטלפון, בואטסאפ וכד'), פרט לתוכן השיחה", היא הדגישה. "כעת גם מסתבר שלפעולות השב"כ משלבים את המשטרה על מנת לאכוף בידוד וכל זאת עם פיקוח לפעולות אלה שהוא כמעט

אפסי. כל תנועה מהיום של כל אזרח בישראל תיאסף ויכולה להיות מנוטרת ע"י השב"כ או המשטרה.

"מדובר בשעת חירום, אך לא יתכן שבשעת חירום יעשה מעקב שיטתי (איסוף ועיבוד) של מידע ללא הסכמת האזרחים, בלי מעורבות של מומחי טכנולוגיה-חברה, בלי מעורבות של הרשות להגנת הפרטיות ובלוי פיקוח אמיתי של הכנסת. משבר הקורונה הוא משבר אזרחי, לא ביטחוני. הפעלת כלים ביטחוניים ברמת פיקוח נמוכה ביותר וההסתרה של הכללים שבעזרתם מפעילים את אותם הכלים הם לא מתכון טוב לאמון, סולידריות והתאחדות שהם מרכיבים קריטיים ביותר לחוסן הלאומי וליכולת שלנו כחברה לצלוח תקופת חירום שכזו".

עו"ד יהונתן קלינגר, התנועה לזכויות דיגיטליות

עו"ד קלינגר אמר ל"כלכליסט": "הממשלה עוקפת כאן את הכנסת, הגוף הריבון, ומתקינה תקנות חירום במקרה שבו היא סורבה על ידי הכנסת. זה אומר דבר אחד משמעותי: התקנות האלו באו בצורה שאינה דמוקרטית ואינה חלק מכללי המשחק, והן עשויות לשמש צינור לעתיד כי מרגע שנפתח הממשק הטכנולוגי הזה הוא לא ייסגר".

לדבריו, בפני הממשלה עמדו גם חלופות אחרות, פוגעניות פחות. "היתה דרך יותר טובה לעשות זאת, בלי פגיעה ובלוי שינוי של החוקים", אמר קלינגר. "אם ניקח את חוק נתוני תקשורת נוכל לבצע את הקונסטרוקציה הבאה: מרגע שזיהינו אדם כחולה קורונה, אנו נפנה לבית משפט לקבל צו לקבל את רשימת המיקומים שלו תחת סעיף 'הצלת חיי אדם'. משם, אנו נקח את רשימת המיקומים ונבקש מכל חברה סלולרית, לחוד, לשלוח הודעות למי שהיו במגע עם אותו אדם (בלי לציין לא את זהותו, ולא לבקש את זהות אותם אנשים) שיכנסו לבידוד. במצב כזה, אנו נוכל להשיג את אותה היעילות מבלי לפגוע בפרטיות ולהפר את האיזון בין הרשויות".

נספחים:

מתוך אתר הכנסת: חוק-יסוד: חופש העיסוק

אושר בגרסתו הראשונה ב-3 במרס 1992, בכנסת ה-12, ובגרסתו השנייה – ב-9 במרס 1994, בכנסת ה-13. החוק קובע את זכותו של כל אזרח או תושב במדינה לעסוק בכל עיסוק, מקצוע או משלח יד. יש בחוק פסקת הגבלה, הקובעת כי "אין פוגעים בחופש העיסוק אלא בחוק ההולם את ערכיה של מדינת ישראל, שנועד לתכלית ראויה, ובמידה שאינה עולה על הנדרש, או לפי חוק כאמור מכוח הסמכה מפורשת בו". בחוק יש הוראה שעל-פיה הוא מוגן מפני שינויים מכוח תקנות לשעת חירום, והוראה בדבר יציבותו, הקובעת כי אין לשנותו אלא בהצבעה של רוב של 61 חברי הכנסת לפחות. ואולם, יש בחוק גם פסקת התגברות,

המאפשרת לכנסת לחוקק חוק רגיל הפוגע בזכות לחופש העיסוק, ברוב של 61 חברי הכנסת, "אם נאמר בו במפורש שהוא תקף על אף האמור בחוק-יסוד זה". תוקפו של חוק כזה יפקע בתום ארבע שנים מיום תחילתו, אלא אם כן נקבע לכך מועד מוקדם יותר.

חוק-יסוד: חופש העיסוק

חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו

אושר ב-17 במרס 1992, בכנסת ה-12. החוק קובע כי זכויות היסוד של האדם בישראל מושתתות על ההכרה בערך האדם, בקדושת חייו ובהיותו בן-חורין. מטרתו של החוק "להגן על כבוד האדם וחירותו, כדי לעגן בחוק-יסוד את ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית". הוא מגן על חיי האדם, על גופו, על קניינו, על חירותו האישית, על זכותו של האדם בישראל לצאת את הארץ ולהיכנס אליה, על פרטיותו ועל צנעת הפרט. יש בחוק זה פסקת הגבלה, הקובעת כי "אין פוגעים בזכויות שלפי חוק זה אלא בחוק ההולם את ערכיה של מדינת ישראל, שנועד לתכלית ראויה, ובמידה שאינה עולה על הנדרש או לפי חוק כאמור מכוח הסמכה מפורשת בו". בחוק כלולה הוראה שעל-פיה הוא מוגן מפני שינויים מכוח תקנות לשעת חירום – לבד ממקרים חריגים, בתנאים מגבילים.

חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו